

Ter introductie

In het rooster wordt een grote sprong gemaakt, van 2 Kon. 17 naar 2 Kon. 22. Daarmee wordt de geschiedenis van Hizkia en Manasse overgeslagen.

Wanneer we nu gaan lezen over Josia kan dat evenwel moeilijk gebeuren zonder daarbij te betrekken wat hiervoor heeft plaats gevonden. In veel opzichten lijkt Josia op Hizkia. Van beide wordt bericht dat zij zich hebben ingezet voor een hervorming van de eredienst. Beide ook kwamen zij in conflict met overmachtige politieke tegenstanders. Maar waar Hizkia op wonderbaarlijke wijze aan de Assyrische dreiging ontkwam, sneuvelde Josia in zijn ongelijke strijd met een Egyptisch leger.

Ook met Manasse en diens opvolger Amon laat Josia zich vergelijken. Maar daarbij valt dan vooral het grote verschil op, met name wat betreft de zorg voor de zuivere eredienst.

De geschiedenis van Juda speelt zich af tegen de achtergrond van grote politieke verschuivingen in de wereld van het Midden-Oosten. Het eens zo machtige Assyrische rijk staat op instorten. Zowel de Egyptenaren als de Babyloniërs hadden zich vrij gevochten en waren er in de eerste plaats op uit hun eigen positie veilig te stellen. Geen van de traditionele machthebbers in deze regio had de kracht zich met imperialistische plannen bezig te houden. Dit kwam kleine staten zoals Juda ten goede. Het verklaart waarom Josia zijn gebied kon uitbreiden en een zekere welstand kon bereiken.

Het wetboek

De eerste regeringsdaad die van Josia vermeld wordt is de opdracht tot restauratie van de tempel. Het is een teken van zijn vroomheid en van de welstand in Juda. Voor dit bijzondere werk gelden andere methodes dan bij normale arbeid. Het wordt gefinancierd met geld van de gemeenschap en uitgevoerd op basis van vertrouwen. Als het om geld gaat wordt vaak bewezen wat je (gelooft)gemeenschap waard is.

Met die restauratiewerkzaamheden wordt de vondst van een wetboek in verband gebracht. Hoewel het niet met zoveel woorden wordt gezegd, is het heel goed mogelijk dat dit boek tijdens de werkzaamheden werd ontdekt. We zouden dan kunnen denken aan de ontdekking van een *geniza*, een bewaarplaats voor versleten heilige boeken die daar werden bewaard om later te worden vernietigd. Ze werden verborgen om misbruik te voorkomen. Er is een geval bekend dat zo'n *geniza* werd vergeten. In een synagoge in Kairo was die ruimte dichtgemetseld en na meer dan 1000 jaar weer ontdekt. Misschien was het in de tempel van Jeruzalem net zo gegaan. Het bedoelde boek zou er dan één van verschillende geschriften kunnen zijn. Het boek dat

naar Josia wordt gebracht is waarschijnlijk een korte vroege versie van Deuteronomium. Dat is af te leiden uit de naar aanleiding van de lezing getroffen maatregelen.

Maar het mag ons niet alleen gaan om de vraag welk boek het nu precies geweest is en hoe het nu precies in de handen van de koning is gekomen. De prediking van dit verhaal is dat wie zich zoals Josia op een goede manier inzet voor Gods zaak daarvoor meer en andere dingen terug kan krijgen dan van te voren kon worden verwacht. Wie zich inlaat met God mag verrassingen niet uitsluiten.

Geschreven en levend woord

Josia is geschokt als hij de inhoud van het wetboek verneemt. Hij beseft dat hij en zijn volk in veel dingen tekort zijn geschoten. Want ook al is het dan buiten zijn schuld, hij voldoet niet aan hetgeen over de koning geschreven staat in Deut. 17,18-20: de koning had een afschrift van dit wetboek behoren te hebben opdat hij er heel zijn leven naar zou kunnen richten.

Josia had aan dit geschreven woord niet genoeg. Het riep bij hem slechts het verlangen op naar het levende woord zoals God dat spreekt via zijn profeten. Hetgeen is vastgelegd moet worden uitgelegd. De profetes Chulda wordt gevraagd om in Gods naam te vertellen hoe het in Josia's situatie nu verder moet. Ook dit verzoek van Josia aan Chulda is in overeenstemming met Deuteronomium (zie Deut. 18,18-19). In het boek Jeremia is een vergelijkbare gebeurtenis beschreven. Het gaat hier om de confrontatie tussen Jeremia en koning Jojakim. Jeremia vond weinig gehoor met zijn woorden en daarom krijgt hij de opdracht zijn profetieën te boek te stellen. Wanneer dienaren van de koning hun vorst daaruit voorlezen, reageert deze daarop door het boek te laten verscheuren en verbranden. Vergelijken met 2 Kon. 22 zien we hier dus de omgekeerde volgorde en de tegenovergestelde reactie. Het benadrukt nog eens Josia's goede optreden in deze.

De vrees voor de Wet

Aangezien deze zondag 'Israëlszondag' is en in deze week het joodse feest van de Vreugde der Wet wordt gevierd, valt als vanzelf de nadruk op Josia's omgang met het Wetboek. De vreugde over Gods openbaring in zijn Wet lijkt te worden overschaduwd door de angst om zijn inhoud. Deze vrees mag echter niet worden uitgespeeld tegen de vreugde. Dat maakt Josia's optreden duidelijk. Hij ontvlucht de ontzagwekkende woorden niet door ze te negeren of te ontkennen, zoals Jojakim dat later deed. Ze brengen hem er juist toe de God achter die woorden op te zoeken. Hij doet dat via de profetes Chulda. Je zou het een vorm van bidden kunnen noemen. Zo komen die oude woorden in hem en om hem heen tot leven.

zondagsezing:

2 Koningen 22

Psalm: 124

Torah: Deuteronomium 9

klassiek:

psalmwoord bij de intocht: 'Geef vrede Heer' naar Sirach 36,18 (bij Psalm 122)

bij gaven en aan tafel: Ex. 24,4,5;

Ps. 96,8-9

epistel: 1 Korintiërs 1,4-9

zondagslied: LB gezang 62

'Wie oren om te horen heeft'

evangelie: Matteüs 22,34-46

in het nieuwe lectionarium:

Genesis 2,18-24

tussenzang: Psalm 128 (R cf vs 5)

(tussenlezing: Hebr. 2,9-11)

vers voor het evangelie: 1 Joh. 4,12

+ Marcus 10,2-1(1-16)

zondagsschool en kinder(neven)dienst:

2 Koningen 22

thema van de week:

van 26 september tot en met 2 oktober:

Onze hulp is in de naam des Heren

school:

2 Kronieken 1,1-17

2 Kronieken 2,1 t/m 5,1

2 Kronieken 5,2 t/m 7,10

gebed:

(Romeins missaal)

Almachtige eeuwige God,

in uw grote goedheid

geeft Gij meer dan ons toekomt, meer dan wij verlangen.

Wij vragen U:

bewijs ons uw overvloedige

barmhartigheid:

vergeef al wat ons geweten verontrust

en schenk ons

wat wij niet durven vragen,

Door onze Heer, Jesus Christus.

(anglicaanse en lutherse traditie)

Geef het, vragen wij Heer,

aan uw gemeente

aan de besmetting van den boze

te ontkomen

en U, de enige God,

met een zuiver hart te volgen.

Door onze Heer, Jezus Christus.

voorbereiding gevraagd

(Oecumenische gebedskalender)

voor Paraguay

Zeventiende zondag na Trinitatis

Zesentwintigste door het jaar

Over de liturgie

(J.P.B.)

2 Kon. 17 is zeker in de meeste gevallen te lang om in de liturgie te lezen, maar vers 24,32 of liever tot 41 is onmisbaar! Op een heel plastische manier wordt daar de oude regel opnieuw duidelijk, dat de eredienst van Israël andere 'erediensten daarnaast' uitsluit, dat is niet discriminatief ten opzichte van andere godsdiensten, maar keert zich tegen vermenging. Israëls God is niet een van velen. Daarom betekent dit uitsluiten juist niet het uitsluiten van andere mensen buiten het heil, nee: juist dát feit sluit het heil van de aarde, de mensen in. Onze eredienst is in die zin juist niet exclusief, maar inclusief, teken van heil voor de wereld en niet alleen voor hen die 'de juiste dienst van de god des lands leren'.

Het is prachtig zo ironisch als hier de bemoeienis van de hoge overheid met de religie wordt beschreven. De regering ordent deze zaken met vaste hand, zoals koning Willem I dat deed na de Franse tijd in ons land. Vers 28 beschrijft dat heel neutraal: daar kwam dus een priester met de juiste leer en de juiste ritus. . . maar ja, daarnaast ging dat andere rustig door en dat niet door andere mensen, maar onder die ene stulp hadden ze allen nog een eigen religieuze winkel. Mooi ruim. . .

Een van die grootheden draagt de naam 'Sukkot-Benoth', dat herinnert aan het Loofhuttenfeest, maar dan met nog wat en dat kan nu juist niet, je kunt niet Abraham en Lot tegelijk zijn! Om dit alles kun je nog glimlachen, maar de lach besterft je op de kaken bij het volgende en dat komt na deze laconieke vertelling des te harder aan: vers 31b: 'de Sefarvieten verbrandden hun kinderen voor Adrammelek en Anammelek. Kinderen geofferd op het altaar van een goddelijke 'koning', dat zit er dan ook in, geofferd op het altaar van fanatisme of van maatschappelijk egoïsme en soms van beide tegelijk, zoals buiten als binnen het christendom geen ongebruikelijke 'liturgie'!

En dan weer dat 'daarnaast', maar nu is het bitter en wrang: daarnaast ging de keurige liturgie rustig en gewoon verder. . . Misschien waren er toch wel een paar mensen die hun knieën niet voor dit alles gebogen hadden, mensen die kritisch bleven en met knikkende knieën baden:

'Zie, gelijk de ogen der knechten zijn op de hand van hun heren – zo zijn onze ogen op de Heer onze God, todat Hij ons genadig zij' (Psalm 123).

Zij zijn onze gidsen, gidsen voor onze eredienst, altijd op het scherp van de snede, van het tweesnijdend zwaard van het Woord.

Eilanden in de Grote Oceaan

Onze Vader, wij roepen U aan met vele namen, maar U bent toch de Ene.

Zegen het leven van onze eilanden.

Wij zijn een zeer verscheiden volk maar laat ons één zijn in verdraagzaamheid, respect en aloha.

Behoud ons altijd als mensen die verschillende manieren en kleuren hebben maar met één geschiedenis die ons bindt. Wij weten dat U bedoeld hebt dat we als een familie zouden leven. Amen.

(Gebed van Hawaii, uit 'Morning, noon and night')

Als is gelezen

Marcus 9,38-48

(D.M.)

Het mag waar zijn, dat de 18e zondag na Pinksteren in de kerk altijd nog een beetje in het teken van het Loofhuttenfeest staat. En dan wordt Ps. 122 aangeheven, zodat alle wegen naar Jeruzalem blijken te leiden. Met de klassieke evangelielezing (Luc. 14,1-11) wordt de gastvrijheid die altijd groter is dan wij denken, nog eens extra onderstreept. Maar via het verhaal van de Samaritanen in 2 Kon. 17,24-41 worden daar geweldige vraagtekens bij gezet. En net beginnen wij het enigszins te snappen, of van een heel andere kant wordt Marc. 9,38vv er dwars doorheen gestoken, als een spaak in het anti-religieuze wiel.

Op het toneel verschijnt een naamloze geestuitdrijver. Zit zo iemand nu op hetzelfde spoor, enkel maar omdat hij ontdekt heeft dat de Naam van de Heer een geducht wapen in de strijd tegen de boze geesten is? Het laconieke antwoord van Jezus luidt: 'wie niet tegen ons is, is voor ons'. Probeer dat maar eens in de praktijk toe te passen. Dan is toch het hek van de dam. Dan kan iedereen wel zeggen, dat hij gelooft. Toch is het wel ongeveer zo ingewikkeld. Het geloof in de Naam en de gezalfde is ook een gewoon religieus verschijnsel onder andere. En wie zal durven beweren, dat hij geheel vrij is van andere invloeden. Wie kan in gemoede staande houden, dat hij de zuivere godsdienst, van vreemde smetten vrij, belijdt. Ware godsdienst bestaat slechts in de werkelijkheid en in de praktijk, zoals een rechtvaardige bestaat, nl. als gerechtvaardigde zondaar.

Toch zijn er twee richtlijnen te geven. De eerste en beslissende is de praktijk van de barmhartigheid. Wanneer de gemeente van de messias, die uiteraard geen macht heeft om zich als enige godsdienst door te zetten, toch in al haar kwetsbaarheid erkenning vindt, al is het maar door iemand die een beker water te drinken geeft (vs.41), dan kan dat niet anders betekenen dan dat de gever van die beker water een vermoeden heeft van waar het in de ware godsdienst om gaat. En dan is er geen macht ter wereld die zo iemand buiten de deur van het koninkrijk kan houden.

De andere aanwijzing in welke richting het ware geloof te zoeken is, wordt in vs. 42 gegeven. Elke tendens die van het geloof afleidt en verleidt tot ongeloof, is uit den boze. Zodra het geloof de naam van de messias vergeet, wordt het ongeloof. Zodra het geloof zijn eigen kwetsbaarheid en aanvechting probeert te ontlopen, wordt het ongeloof. Zodra 'één van deze kleinen' toch maar liever groot en sterk wil wezen, is de weg van de messias verlaten. Dan kun je nog maar beter gewoon in zee verdrinken, dan in deze verwarring verzuipen.

Ook op dit principiële punt van de zonde = het verraden van de Naam, vallen de beslissingen in de praktijk. De hand die de beker water weigert te ontvangen of te geven, die dus tégen de barmhartigheid werkt; of de voet die niet naar Jeruzalem toe, maar van het Loofhuttenfeest wegloopt; of het oog dat weigert ook maar een glimp van de nieuwe aarde te ontwaren en de bedelaars langs de wegen dus ook niet wil zien – je kunt ze maar beter meteen kwijt raken, dan dat ze je meeslepen in het rijk van de dood, waar Nergal of Adrammelek heer en meester zijn. Marc. verwijst om zijn woorden kracht bij te zetten, niet naar 2 Kon. 17, maar naar het slot van Jesaja (Jes. 66,24). En zoals vaker roept het ene vers over de worm en het vuur een hele wereld op. Als al wat leeft komt om zich neer te buigen voor het aangezicht van de Heer en dat is toch de verwachting van Soekkot, zullen degenen die blijven weigeren te geloven in een nieuwe hemel en een nieuwe aarde tenslotte erbuiten vallen.

Ook al vonden sommige schrijvers deze tekst zo gewichtig, dat zij vs. 48 ook als vs. 44 en 46 toevoegden, de perikoop bewijst niet dat er een hel bestaat. De boodschap luidt echter, dat er een moment komt, dat het land van de dood niet naar het ballings-oord zal zijn waaruit de Heer zijn kleinen thuishaalt, maar de afgrijselijke plek waar geen bekering meer mogelijk is. De scheiding der geesten hoeven de gelovigen niet zelf te voltrekken, en zeker niet op religieuze gronden; zij hebben wel wat beters te doen.

Achttiende zondag na Trinitatis

Zevenentwintigste door het jaar

Over de liturgie

(J.P.B.)

2 Koningen 22 – dat kan best ook in de liturgie in zijn geheel gelezen worden – is een prachtig gedeelte om ook aan Simchat Torah te denken dat de synagoge dezer dagen viert. Heel boeiend en verrassend is het trouwens, te zien dat de klassieke lezing uit Matt. 22: 34-46 is, waar het gaat over het 'grote gebod' en waar de Torah letterlijk wordt aangehaald.

Toen wij ontdekten dat deze lezing meestal rondom Simchat Torah in het rooster staat, kwam natuurlijk de vraag op of dat toeval zou zijn of niet. Ik heb er een keer over gesproken met Pinchas Lapide en die opperde de mogelijkheid, dat het geen toeval is, maar mogelijk te danken aan de merkwaardige periode van begrip tussen joden en christenen in de tijd van Karel de Grote en Alcuin, zijn hoftheoloog, dat is namelijk ook de tijd, waarin 'Vreugde der wet' aan het Loofhuttenfeest wordt toegevoegd. Het blijft natuurlijk een hypothese, maar dan toch een die te denken geeft!

Christenen hebben zich ook in de geschiedenis ondanks alle ellende die het jodendom van de kant van christenen heeft moeten ervaren toch af en toe heel duidelijk gerealiseerd waar hun wortels liggen. Wij leven in een tijd en een omgeving waar dat ook het geval is. Soms noemt men het een tijdelijk verschijnsel, modieus bepaald en veroorzaakt door het afschuwelijke jongste verleden. Toch is dat te makkelijk; dit waait niet meer over! Er is een besef groeiende, dat het christelijk geloof verdort als het losraakt van die grond waarin het geworteld is.

Hoe moet dat nu liturgisch gestalte krijgen? Meevieren met de synagoge kan en moet niet. Eigenlijk hoeven wij niet zoveel meer te doen, dan de liturgie biedt voor deze zondag: Psalm 119, Matt. 22,34-46 en een lied als gez. 62!

Als dan wordt uitgelegd, dat ons woord 'wet' een zwakke vertaling is van 'Torah', een begrip dat veel meer 'lering, belofte, aanwijzing' behelst, dan is er al veel gebeurd.

Bij die vreugde hoort dan ook het beloftegebod: 'doet dit tot mijn gedachtenis' om te weten, te proeven, hoe God goed is!

Paraguay

*U Heer, vragen wij
laat ons zingen tot die nieuwe mens
die opgroeit uit de hoop
die in zijn verdriet toch al zijn verwachtingen voeding geeft
die vers bloed voert in dode aderen
die vrijheid herbergt achter zijn tralies.*

*U Heer, vragen wij
laat ons zingen tot de nieuwe mens
die nooit volledig mens kan zijn
zolang er mensen zijn
die anderen uit angst onderdrukken
mogen zij leren dat vrij zijn geen droom is
maar een vuur dat tegen de wind in werd ontstoken.*

(Uit: Latijns Amerika bidt)

Als is gelezen

Marcus 10,1-16

(K.S.)

Ter introductie

Zie voor de structuur van Marc. 10 de opmerkingen bij Marc. 10,32-45 voor zondag 16 oktober.

In Marc. 10,2-16 komen twee relaties aan de orde. Het gaat over de trouw tussen man en vrouw en over de plaats van het kind ten opzichte van de volwassene. Ook op andere wijze kan dit thema van de relatie aan de orde komen. Het hier beschrevene staat in het kader van Jezus' reis naar Jeruzalem. Jezus zal die stad nog bewenen om haar ontrouw en de gevolgen daarvan. Van zijn kant blijft Jezus echter trouw: Hij gaat op weg naar de stad, ook al zal die Hem de dood brengen. Het gaat in de gesprekken op weg naar Jeruzalem steeds om de vraag wie bij Jezus hoort en wie niet. De discussie over het huwelijk lijkt daarop al te zinspelen. De relatie tussen Christus en zijn gemeente wordt immers vaak vergeleken met die tussen bruidegom en bruid. Tenslotte kan op deze 'Israël-zondag' dan nog aandacht gevraagd worden voor de relatie tussen joden en christenen. Daarbij kan men aansluiten bij het feit dat de Wet hier ter sprake komt. De verschillen in inzicht tussen joden en christenen worden sinds Paulus duidelijk gemaakt aan de plaats die de Wet inneemt. Hier ligt ook een aanknopingspunt met de hoofdlezing uit 2 Kon.22. Uit alles blijkt dat hier niet zozeer de Wet ter discussie staat als wel de manier waarop men ermee omgaat. Josia gaf een goed voorbeeld: het geschreven woord kwam bij hem tot leven. De farizeeën misbruiken de Wet. Ze willen er iemand kwaad mee doen. Het illustreert het gevaar dat de levende, liefhebbende en genadige God schuil gaat achter in zijn naam vastgelegde woorden.

De mens in relatie

Jezus wijst de farizeeën terecht met een fraai voorbeeld van één van de oudste en beste methoden van bijbeluitleg, namelijk door Schrift met Schrift te vergelijken. De wet uit Deuteronomium wordt in het licht gesteld van het scheppingsverhaal. Daarin wordt verteld hoe God man en vrouw voor elkaar schiep. Met doet het verhaal geen recht door het te interpreteren als de goddelijke instelling van een natuurwet. Zo wordt het beroofd van alle dynamiek. Het gaat er hier niet om de mens vast te leggen, maar om aan te duiden dat de mens pas tot zijn recht komt in een relatie tot de ander. Alleen zo is hij beeld van God. Zo staat het er immers in Gen. 1,27: 'naar Gods beeld schiep Hij hem; man en vrouw schiep Hij hen'. Pas in die relatie is iets van God herkenbaar.

De mens is bedoeld voor samenleven.

Als je God erbij haalt, laat dat dan het eerste zijn wat je bedenkt. Jezus gaat daarom niet in op de uitnodiging om in het abstracte te discussiëren over de relatie tussen man en vrouw. Die man en vrouw uit het voorbeeld van de farizeeën hebben Hem te weinig vlees en bloed. In Joh. 8 lezen we dat waar Jezus werkelijk met mensen en hun problemen en zonden te maken krijgt, Hij heel anders omgaat met de Wet. Ook als het gaat om overspel.

In zijn latere gesprek met zijn discipelen gaat Jezus overigens nog wel in op de kwestie zoals de farizeeën die Hem hadden voorgelegd. Hun geeft Hij het antwoord dat Hij de farizeeën niet kon geven, omdat zij niet open stonden voor zijn woorden en slechts uit waren op een misstap van Jezus. In zijn antwoord spreekt Jezus in zoverre anders over deze kwestie dan de farizeeën dat Hij niet alleen over de man maar ook over de vrouw spreekt als degene die echtbreuk kan plegen. Wat dat betreft zijn zij gelijkwaardig. In positieve zin komt de gelijkwaardigheid voor Jezus van alle mensen, man en vrouw, ouder en kind, tot uitdrukking in het hierop volgende verhaal van Jezus en de kinderen. Dezelfde gedachte komt nog veel duidelijker naar voren in de brief aan de Efeziërs 4,21vv. Daarin wordt de oproep 'weest elkaar onderdanig in de vreze van Christus' (vs.21) uitgewerkt voor de relatie tussen vrouw en man (vs.22-24), man en vrouw (vs.25-33; met daarin dezelfde verwijzing naar Gen. 2,24 als in Marc.10!), kind en ouders (6,1-3), ouder en kind (vs.4).

Bij 2 Koningen 23,1-23(27) (K.S.)

Op het eerste gehoor

In de lezing van deze zondag zijn drie onderwerpen te onderscheiden: de verbondssluiting, de verwijdering van de afgodendienst en de viering van het Pascha. Daarvan krijgt het middelste de meeste aandacht. De hier gegeven lange opsomming van afgoderijen zal de huidige hoorder niet meer aanspreken. Men zou daarom kunnen overwegen om vs. 4-20 bij de lezing in de dienst weg te laten. Vs. 21 sluit goed aan bij vs. 3, want in beide is sprake van het hele volk. Het verdient dan wel aanbeveling om door te lezen tot vs. 27. In vs. 24 komt namelijk de afschaffing van de afgodendienst, maar dan kort samengevat, ter sprake. Ook is het goed om vs. 26-27 te betrekken bij het voorafgaande, omdat het een ontvullend commentaar bevat op de hervorming van Josia.

Het uitzonderlijke van Josia

In vs. 25 wordt Josia hemelhoog geprezen: noch vóór noch na die tijd was er een koning geweest zoals hij. Hij diende God 'met heel zijn hart, heel zijn ziel en al zijn kracht'. Een man dus die leefde in de geest van Deuteronomium, want deze uitdrukking komt regelrecht uit Deut. 6,5 (vgl. ook 2 Kon. 22,2 met Deut. 17,20).

Josia is de tegenpool van zijn beruchte voorganger Manasse en ook van de Israëlitische koning Jerobeam. Beide in het boek Koningen streng veroordeelde koningen worden in dit hoofdstuk genoemd als stichters van bepaalde afgodendiensten welke door Josia werden verwijderd.

Het is opvallend dat Josia zich blijkbaar buiten het grondgebied van Juda begeeft, tot in het noordelijk gelegen Samaria toe. Zo wordt tussen de regels door duidelijk gemaakt dat hij zijn gebied flink had uitgebreid. Maar over Josia's politieke successen wordt hier niet uitgeweid. Veel belangrijker acht de schrijver de afrekening met de verkeerde eredienst en het feit dat nu de profetie tegen Betel en Samaria wordt vervuld (zie 1 Kon. 13).

In positieve zin wordt Josia vergeleken met David (2 Kon. 22,2), maar ook de vergelijking met Jozua dringt zich op. De in vs. 2-3 beschreven verbondssluiting, waarbij het wetboek wordt voorgelezen en heel het volk instemming betuigt herinnert aan een soortgelijke gebeurtenis te Sichem (Joz. 24). Josia lijkt dus op Jozua, zeker ook als men daarbij betreft wat zoëven werd opgemerkt over de gebiedsuitbreiding onder Josia.

Al het goede van deze voorgangers lijkt Josia in zich te verbinden. Dat neemt niet weg dat zijn doortastende optreden uiteindelijk niet veel oplevert. Dat blijkt namelijk uit het teleurstellende vervolg en het wordt al aangekondigd in de opmerking in vs. 26 dat Gods toorn over Juda niet werd weggenomen. Zo

gemakkelijk gaat dat nu ook weer niet. Josia lijkt op zo'n eenling, zoals we wel meer tegenkomen in de geschiedenis: iemand die met hartstocht strijdt voor de goede zaak maar die uiteindelijk niet veel bereikt. Soms kan de schijn hier echter bedriegen en blijkt zijn of haar invloed groter dan op het eerste gezicht of op korte termijn het geval leek. Vaak blijft zo iemand een inspiratiebron voor latere generaties. Zo heeft Josia een belangrijke erfenis nagelaten met het boek Deuteronomium en geldt hij als groot voorbeeld voor latere machthebbers. Mogelijk is hierdoor de berichtgeving van zijn hervorming ook gekleurd. Het is niet aannemelijk dat alles wat in dit hoofdstuk over hem wordt bericht ook daadwerkelijk is uitgevoerd. Daarvoor was de naar heidendom neigende volksgodsdienst ook te taai. Niet voor niets kon alles na Josia's dood weer gewoon op de oude voet verdergaan. Waarschijnlijk wordt in de geschiedschrijving over Josia ingespeeld op de situatie na de ballingschap. Josia is immers het grote voorbeeld. Hij legde het fundament voor de wederopbouw ten tijde van Ezra en Nehemia. Zowel de viering van het Pascha als de voorlezing van de Wet stonden daarbij immers centraal (zie Ezra 6 en Neh. 8).

Op de zondag voor het werelddiakonaat

Wil men aansluiten bij het feit dat op deze zondag extra aandacht voor het werelddiakonaat wordt gevraagd, dan lijkt de evangelielezing volgens het Nieuwe Lectionarium meer mogelijkheden te bieden (zie de opmerkingen hierover in de rubriek 'als is gelezen'). Maar men zou ook kunnen wijzen op het voorbeeld van Josia. Gegrepen als hij is door de lezing uit Deuteronomium durft hij het aan om radicaal te breken met het beleid van zijn voorgangers en gaat hij in tegen allerlei vastgeroeste gewoonten van zijn volk. Sceptici kunnen beweren dat dit compromisloze optreden uiteindelijk weinig heeft opgeleverd. Maar zien zij dat wel zo goed?

Verder kan men zich afvragen hoe serieus wij een boek als Deuteronomium nemen. In ieder geval zou het ons net als Josia niet moeilijk hoeven te vallen om te ontdekken waar de voorschriften uit dit oude boek in de eigen situatie zijn toe te passen. Neem nu alleen al de bepalingen over de manier waarop men met schulden omgaat (Deut. 24,10-13): het opeisen van schuld heeft zijn grens waar de arme geraakt wordt in zijn eerste levensbehoeften. De vergelijking met de huidige problemen rond de rentelast van arme landen ligt voor de hand. Tenslotte zij hier nog verwezen naar een gedicht bij deze tekst van Huub Oosterhuis, in zijn *Nieuw bijbels liedboek*, Baarn 1988, blz. 116-117. Hij spreekt daarin onder meer van 'oude, nooit gedane / geboden die de armsten zouden redden / en vestigen gerechtigheid op aarde.

9 oktober 1988

zondagse lezing:

2 Koningen 23,1-23

Psalm: 125

Torah: Deuteronomium 10,1 t/m 11,9

klassiek:

psalmwoord bij de intocht: 'salus populi' / Ps. 78,5.1

bij de gaven en aan tafel: Ps. 138,7;

Ps. 119,4-5 en Joh. 10,14

epistel: Efeziërs 4,22-32

zondagslied: LB gezang 408, EB 18

'Nu laat ons God de Here'

evangelie: Matteüs 9,1-8

in het nieuwe lectionarium:

Wijsheden: 7,7-11

tussenlezing: Psalm 90 (R vs 14)

(tussenlezing: Hebr. 4,12-13)

vers voor het evangelie: Matt. 5,3

+ Marcus 10,17-30(34)

zondagsschool en kinder(neven)dienst:

2 Koningen 23,1-23

thema van de week:

van 3 tot en met 9 oktober:

Koninkrijk onderscheiden

school:

2 Kronieken 7,11 t/m 8,18

2 Kronieken 9,1-12

2 Kronieken 9,13-31

gebed:

(Romeins missaal)

Heer, wij bidden U:

laat uw genade ons altijd voorafgaan

en begeleiden

zodat wij er voortdurend op bedacht zijn het goede te doen.

Door onze Heer, Jesus Christus.

(anglicaanse en lutherse traditie, vert. luth. Dienstboek)

Almachtige eeuwige God:

betoon ons, arme zondaren,

uw barmhartigheid,

opdat over ons, die aan al onze

eigen verdiensten moesten

vertwijfelen,

niet uw gericht,

maar uw vergeving kome.

Door Jezus Christus, onze Heer.

(zelfde traditie, tekst W. Barnard)

O Heer, los van U

is er voor ons geen verlossing,

zonder de onrust

van Uw Pascha

vinden wij geen rust,

zonder de opstanding

van onze broeder Jezus

liggen wij voor dood op aarde,

zonder het vuur van Uw Geest

zijn onze harten dof als as,

daarom

bidden wij U:

neem ons op in Uw uittocht,

laat Uw groot mededogen

ook ons meenemen in zijn vaart,

regel en richt

ons hart

zo, dat ons leven

Uw liefde vertolkt.

voorbereiding gevraagd

(Oecumenische gebedskalender)

voor Brazilië

Bij 2 Koningen 23,1-23(27) (K.S.)

Op het eerste gehoor

In de lezing van deze zondag zijn drie onderwerpen te onderscheiden: de verbondssluiting, de verwijdering van de afgodendienst en de viering van het Pascha. Daarvan krijgt het middelste de meeste aandacht. De hier gegeven lange opsomming van afgoderijen zal de huidige hoorder niet meer aanspreken. Men zou daarom kunnen overwegen om vs. 4-20 bij de lezing in de dienst weg te laten. Vs.21 sluit goed aan bij vs.3, want in beide is sprake van het hele volk. Het verdient dan wel aanbeveling om door te lezen tot vs.27. In vs.24 komt namelijk de afschaffing van de afgodendienst, maar dan kort samengevat, ter sprake. Ook is het goed om vs.26-27 te betrekken bij het voorafgaande, omdat het een ontvullend commentaar bevat op de hervorming van Josia.

Het uitzonderlijke van Josia

In vs.25 wordt Josia hemelhoog geprezen: noch vóór noch na die tijd was er een koning geweest zoals hij. Hij diende God 'met heel zijn hart, heel zijn ziel en al zijn kracht'. Een man dus die leefde in de geest van Deuteronomium, want deze uitdrukking komt regelrecht uit Deut. 6,5 (vgl. ook 2 Kon. 22,2 met Deut. 17,20).

Josia is de tegenpool van zijn beruchte voorganger Manasse en ook van de Israëlitische koning Jerobeam. Beide in het boek Koningen streng veroordeelde koningen worden in dit hoofdstuk genoemd als stichters van bepaalde afgodendiensten welke door Josia werden verwijderd.

Het is opvallend dat Josia zich blijkbaar buiten het grondgebied van Juda begeeft, tot in het noordelijk gelegen Samaria toe. Zo wordt tussen de regels door duidelijk gemaakt dat hij zijn gebied flink had uitgebreid. Maar over Josia's politieke successen wordt hier niet uitgeweid. Veel belangrijker acht de schrijver de afrekening met de verkeerde eredienst en het feit dat nu de profetie tegen Betel en Samaria wordt vervuld (zie 1 Kon. 13).

In positieve zin wordt Josia vergeleken met David (2 Kon. 22,2), maar ook de vergelijking met Jozua dringt zich op. De in vs. 2-3 beschreven verbondssluiting, waarbij het wetboek wordt voorgelezen en heel het volk instemming betuigt herinnert aan een soortgelijke gebeurtenis te Sichem (Joz. 24). Josia lijkt dus op Jozua, zeker ook als men daarbij betreft wat zoëven werd opgemerkt over de gebiedsuitbreiding onder Josia.

Al het goede van deze voorgangers lijkt Josia in zich te verbinden. Dat neemt niet weg dat zijn doortastende optreden uiteindelijk niet veel oplevert. Dat blijkt namelijk uit het teleurstellende vervolg en het wordt al aangekondigd in de opmerking in vs.26 dat Gods toorn over Juda niet werd weggenomen. Zo

gemakkelijk gaat dat nu ook weer niet. Josia lijkt op zo'n eenling, zoals we wel meer tegenkomen in de geschiedenis: iemand die met hartstocht strijdt voor de goede zaak maar die uiteindelijk niet veel bereikt. Soms kan de schijn hier echter bedriegen en blijkt zijn of haar invloed groter dan op het eerste gezicht of op korte termijn het geval leek. Vaak blijft zo iemand een inspiratiebron voor latere generaties. Zo heeft Josia een belangrijke erfenis nagelaten met het boek Deuteronomium en geldt hij als groot voorbeeld voor latere machthebbers. Mogelijk is hierdoor de berichtgeving van zijn hervorming ook gekleurd. Het is niet aannemelijk dat alles wat in dit hoofdstuk over hem wordt bericht ook daadwerkelijk is uitgevoerd. Daarvoor was de naar heidendom neigende volksgodsdienst ook te taai. Niet voor niets kon alles na Josia's dood weer gewoon op de oude voet verdergaan. Waarschijnlijk wordt in de geschiedschrijving over Josia ingespeeld op de situatie na de ballingschap. Josia is immers het grote voorbeeld. Hij legde het fundament voor de wederopbouw ten tijde van Ezra en Nehemia. Zowel de viering van het Pascha als de voorlezing van de Wet stonden daarbij immers centraal (zie Ezra 6 en Neh. 8).

Op de zondag voor het werelddiakonaat

Wil men aansluiten bij het feit dat op deze zondag extra aandacht voor het werelddiakonaat wordt gevraagd, dan lijkt de evangelielezing volgens het Nieuwe Lectionarium meer mogelijkheden te bieden (zie de opmerkingen hierover in de rubriek 'als is gelezen'). Maar men zou ook kunnen wijzen op het voorbeeld van Josia. Gegrepen als hij is door de lezing uit Deuteronomium durft hij het aan om radicaal te breken met het beleid van zijn voorgangers en gaat hij in tegen allerlei vastgeroeste gewoonten van zijn volk. Sceptici kunnen beweren dat dit compromisloze optreden uiteindelijk weinig heeft opgeleverd. Maar zien zij dat wel zo goed?

Verder kan men zich afvragen hoe serieus wij een boek als Deuteronomium nemen. In ieder geval zou het ons net als Josia niet moeilijk hoeven te vallen om te ontdekken waar de voorschriften uit dit oude boek in de eigen situatie zijn toe te passen. Neem nu alleen al de bepalingen over de manier waarop men met schulden omgaat (Deut. 24,10-13): het opeisen van schuld heeft zijn grens waar de arme geraakt wordt in zijn eerste levensbehoeften. De vergelijking met de huidige problemen rond de rentelast van arme landen ligt voor de hand. Tenslotte zij hier nog verwezen naar een gedicht bij deze tekst van Huub Oosterhuis, in zijn *Nieuw bijbels liedboek*, Baarn 1988, blz. 116-117. Hij spreekt daarin onder meer van 'oude, nooit gedane / geboden die de armsten zouden redden / en vestigen gerechtigheid op aarde.

9 oktober 1988

zondaglezing:

2 Koningen 23,1-23

Psalm: 125

Torah: Deuteronomium 10,1 t/m 11,9

klassiek:

psalmwoord bij de intocht: 'salus populi' / Ps. 78,5.1

bij de gaven en aan tafel: Ps. 138,7;

Ps. 119,4-5 en Joh. 10,14

epistel: Efeziërs 4,22-32

zondagslied: LB gezang 408, EB 18

'Nu laat ons God de Here'

evangelie: Matteüs 9,1-8

in het nieuwe lectionarium:

Wijsheden: 7,7-11

tussenzang: Psalm 90 (R vs 14)

(tussenlezing: Hebr. 4,12-13)

vers voor het evangelie: Matt. 5,3

+ Marcus 10,17-30(34)

zondagsschool en kinder(neven)dienst:

2 Koningen 23,1-23

thema van de week:

van 3 tot en met 9 oktober:

Koninklijk onderscheiden

school:

2 Kronieken 7,11 t/m 8,18

2 Kronieken 9,1-12

2 Kronieken 9,13-31

gebed:

(Romeins missaal)

Heer, wij bidden U:

laat uw genade ons altijd voorafgaan

en begeleiden

zodat wij er voortdurend op bedacht zijn het goede te doen.

Door onze Heer, Jesus Christus.

(anglicaanse en lutherse traditie, vert. luth. Dienstboek)

Almachtige eeuwige God:

betoon ons, arme zondaren,

uw barmhartigheid,

opdat over ons, die aan al onze

eigen verdiensten moesten

vertwijfelen,

niet uw gericht,

maar uw vergeving kome.

Door Jezus Christus, onze Heer.

(zelfde traditie, tekst W. Barnard)

O Heer, los van U

is er voor ons geen verlossing,

zonder de onrust

van Uw Pascha

vinden wij geen rust,

zonder de opstanding

van onze broeder Jezus

liggen wij voor dood op aarde,

zonder het vuur van Uw Geest

zijn onze harten dof als as,

daarom

bidden wij U:

neem ons op in Uw uittocht,

laat Uw groot mededogen

ook ons meenemen in zijn vaart,

regel en richt

ons hart

zo, dat ons leven

Uw liefde vertolkt.

voorbede gevraagd

(Oecumenische gebedskalender)

voor Brazilië

Achttiende zondag na Trinitatis

Zevenentwintigste door het jaar

Over de liturgie

(J.P.B.)

2 Koningen 22 – dat kan best ook in de liturgie in zijn geheel gelezen worden – is een prachtig gedeelte om ook aan Simchat Torah te denken dat de synagoge dezer dagen viert. Heel boeiend en verrassend is het trouwens, te zien dat de klassieke lezing uit Matt. 22: 34-46 is, waar het gaat over het 'grote gebod' en waar de Torah letterlijk wordt aangehaald.

Toen wij ontdekten dat deze lezing meestal rondom Simchat Torah in het rooster staat, kwam natuurlijk de vraag op of dat toeval zou zijn of niet. Ik heb er een keer over gesproken met Pinchas Lapide en die opperde de mogelijkheid, dat het geen toeval is, maar mogelijk te danken aan de merkwaardige periode van begrip tussen joden en christenen in de tijd van Karel de Grote en Alcuin, zijn hoftheoloog, dat is namelijk ook de tijd, waarin 'Vreugde der wet' aan het Loofhuttenfeest wordt toegevoegd. Het blijft natuurlijk een hypothese, maar dan toch een die te denken geeft!

Christenen hebben zich ook in de geschiedenis ondanks alle ellende die het jodendom van de kant van christenen heeft moeten ervaren toch af en toe heel duidelijk gerealiseerd waar hun wortels liggen. Wij leven in een tijd en een omgeving waar dat ook het geval is. Soms noemt men het een tijdelijk verschijnsel, modieus bepaald en veroorzaakt door het afschuwelijke jongste verleden. Toch is dat te makkelijk; dit waait niet meer over! Er is een besef groeiende, dat het christelijk geloof verdort als het losraakt van die grond waarin het geworteld is.

Hoe moet dat nu liturgisch gestalte krijgen? Meevieren met de synagoge kan en moet niet. Eigenlijk hoeven wij niet zoveel meer te doen, dan de liturgie biedt voor deze zondag: Psalm 119, Matt. 22,34-46 en een lied als gez. 62!

Als dan wordt uitgelegd, dat ons woord 'wet' een zwakke vertaling is van 'Torah', een begrip dat veel meer 'lering, belofte, aanwijzing' behelst, dan is er al veel gebeurd.

Bij die vreugde hoort dan ook het beloftegebod: 'doet dit tot mijn gedachtenis' om te weten, te proeven, hoe God goed is!

Paraguay

U Heer, vragen wij
laat ons zingen tot die nieuwe mens
die opgroeit uit de hoop
die in zijn verdriet toch al zijn verwachtingen voeding geeft
die vers bloed voert in dode aderen
die vrijheid herbergt achter zijn tralies.

U Heer, vragen wij
laat ons zingen tot de nieuwe mens
die nooit volledig mens kan zijn
zolang er mensen zijn
die anderen uit angst onderdrukken
mogen zij leren dat vrij zijn geen droom is
maar een vuur dat tegen de wind in werd ontstoken.

(Uit: Latijns Amerika bidt)

Als is gelezen

Marcus 10,1-16

(K.S.)

Ter introductie

Zie voor de structuur van Marc. 10 de opmerkingen bij Marc. 10,32-45 voor zondag 16 oktober.

In Marc. 10,2-16 komen twee relaties aan de orde. Het gaat over de trouw tussen man en vrouw en over de plaats van het kind ten opzichte van de volwassene. Ook op andere wijze kan dit thema van de relatie aan de orde komen. Het hier beschrevene staat in het kader van Jezus' reis naar Jeruzalem. Jezus zal die stad nog bewenen om haar ontrouw en de gevolgen daarvan. Van zijn kant blijft Jezus echter trouw: Hij gaat op weg naar de stad, ook al zal die Hem de dood brengen. Het gaat in de gesprekken op weg naar Jeruzalem steeds om de vraag wie bij Jezus hoort en wie niet. De discussie over het huwelijk lijkt daarop al te zinspelen. De relatie tussen Christus en zijn gemeente wordt immers vaak vergeleken met die tussen bruidegom en bruid. Tenslotte kan op deze 'Israël-zondag' dan nog aandacht gevraagd worden voor de relatie tussen joden en christenen. Daarbij kan men aansluiten bij het feit dat de Wet hier ter sprake komt. De verschillen in inzicht tussen joden en christenen worden sinds Paulus duidelijk gemaakt aan de plaats die de Wet inneemt. Hier ligt ook een aanknopingspunt met de hoofdlezing uit 2 Kon.22. Uit alles blijkt dat hier niet zozeer de Wet ter discussie staat als wel de manier waarop men ermee omgaat. Josia gaf een goed voorbeeld: het geschreven woord kwam bij hem tot leven. De farizeeën misbruiken de Wet. Ze willen er iemand kwaad mee doen. Het illustreert het gevaar dat de levende, liefhebbende en genadige God schuil gaat achter in zijn naam vastgelegde woorden.

De mens in relatie

Jezus wijst de farizeeën terecht met een fraai voorbeeld van één van de oudste en beste methoden van bijbeluitleg, namelijk door Schrift met Schrift te vergelijken. De wet uit Deuteronomium wordt in het licht gesteld van het scheppingsverhaal. Daarin wordt verteld hoe God man en vrouw voor elkaar schiep. Met doet het verhaal geen recht door het te interpreteren als de goddelijke instelling van een natuurwet. Zo wordt het beroofd van alle dynamiek. Het gaat er hier niet om de mens vast te leggen, maar om aan te duiden dat de mens pas tot zijn recht komt in een relatie tot de ander. Alleen zo is hij beeld van God. Zo staat het er immers in Gen. 1,27: 'naar Gods beeld schiep Hij hem; man en vrouw schiep Hij hen'. Pas in die relatie is iets van God herkenbaar.

De mens is bedoeld voor samenleven.

Als je God erbij haalt, laat dat dan het eerste zijn wat je bedenkt. Jezus gaat daarom niet in op de uitnodiging om in het abstracte te discussiëren over de relatie tussen man en vrouw. Die man en vrouw uit het voorbeeld van de farizeeën hebben Hem te weinig vlees en bloed. In Joh. 8 lezen we dat waar Jezus werkelijk met mensen en hun problemen en zonden te maken krijgt, Hij heel anders omgaat met de Wet. Ook als het gaat om overspel.

In zijn latere gesprek met zijn discipelen gaat Jezus overigens nog wel in op de kwestie zoals de farizeeën die Hem hadden voorgelegd. Hun geeft Hij het antwoord dat Hij de farizeeën niet kon geven, omdat zij niet open stonden voor zijn woorden en slechts uit waren op een misstap van Jezus. In zijn antwoord spreekt Jezus in zoverre anders over deze kwestie dan de farizeeën dat Hij niet alleen over de man maar ook over de vrouw spreekt als degene die echtbreuk kan plegen. Wat dat betreft zijn zij gelijkwaardig. In positieve zin komt de gelijkwaardigheid voor Jezus van alle mensen, man en vrouw, ouder en kind, tot uitdrukking in het hierop volgende verhaal van Jezus en de kinderen. Dezelfde gedachte komt nog veel duidelijker naar voren in de brief aan de Efeziërs 4,21vv. Daarin wordt de oproep 'weest elkaar onderdanig in de vreze van Christus' (vs.21) uitgewerkt voor de relatie tussen vrouw en man (vs.22-24), man en vrouw (vs.25-33; met daarin dezelfde verwijzing naar Gen. 2,24 als in Marc. 10!), kind en ouders (6,1-3), ouder en kind (vs.4).

Negentiende zondag na Trinitatis

Achtentwintigste door het jaar

Over de liturgie

(J.P.B.)

Josia geldt als een goede koning, maar hij viert in onze ogen een gruwelijke liturgie: weg met de valse priesters, een soort inquisitie. Voor moderne tolerantie geen plaats, zuinig kijken wij vanuit onze inhumane wereld naar deze inhumane verhalen. Overigens: als het daar allemaal zo humaan toeging was het ook niet goed, want irreal. . . Maar dit helpt allemaal niet veel. Een anachronistisch moreel oordeel vertrekt het beeld dat deze verhalen willen oproepen. Het gaat niet om een beetje andere religie. Die priesters op de hoogten waren zelf een dodelijk gevaar, in directe zin door de kinderooffers die weer binnengeslopen waren, in indirecte zin voor het volk dat door deze liturgisten zo volledig verdwaalde in een woestijn zonder hun God. Het gaat in het verhaal ook duidelijk vooral om de mensenbeenderen die al brandend de altaren voorgoed ontwijdden en als heidense altaren ontmaskerden; mensenbeenderen horen niet als een liefelijke reuk op te stijgen voor de Heer. Zelfs dierenoffers zijn in Israël al eeuwen voorbij, de lieflijkste reuk zijn onze gebeden, dat geldt nu dus zowel voor Israël als voor ons christenen! Openb. 4,8 bevestigt dat: daar wordt van de vier en twintig oudsten gezegd, dat zij 'elk een citer en gouden schalen vol reukwerk' hebben, 'dat zijn de gebeden der heiligen'. Het centrale gegeven is in 2 Kon. 23 natuurlijk het volgende stuk, vanaf vers 21: het herstel van het Pascha. Dat was dus weg! En met het feest veel en veel meer: een attitude, het geloof, het had ook geen zin meer een psalm als Psalm 78 te zingen: de aloude verborgenheden lagen nu echt onder het stof! Ze waren een volk zonder verleden en zonder toekomst geworden, want hun verleden en hun toekomst waren en zijn ingebed in die gedachtenis. Vers 25 impliceert dat dat hart van Israëls liturgie, Deut. 6,5, weer klopt! 2 Kon. 23 is een grote les in liturgie voor wie oren heeft om er dat in te horen.

Brazilië

Heer, de wereld heeft de wonderlijke kracht van de jeugd nodig. Help de jongeren. De onuitputtelijke krachten van de toekomst zijn hun deel. Sta niet toe dat een gemakkelijk leven hen bederft, noch dat opeenstapeling van moeilijkheden hun geestdrift blust.

Laten zij geen slachtoffer worden van dit allerergste kwaad: zo gebruikt te worden dat zij van binnen verouderen en alleen maar aan de buitenkant jong lijken.

(Dom Helder Camara)

Als is gelezen

Marcus 10,17-30

(K.S.)

Op het eerste gehoor

Deze lezing komt zeker op de zondag voor het werelddiakonaat erg hard over. Men ontkomt niet aan de bange gedachte dat Jezus met de rijke jongeling ook ons terecht wijst. Daarom is het goed Petrus' vraag bij deze lezing te betrekken. Zij lijkt voort te komen uit bezorgdheid: schieten Jezus' volgelingen misschien ook tekort, al hebben zij dan alles prijsgegeven? Jezus' troostende antwoord zal de huidige hoorder trouwens evenmin geruststellen, aangezien onze navolging doorgaans wat minder ver gaat dan wat de discipelen deden. Maar deze perikoop is dan ook niet bedoeld als geruststelling. Het gaat eerder om het juiste inzicht ten aanzien van onze relatie tot God en onze verdienste daarbij.

Pogingen tot relativering

Heel bekend is de uitleg dat met het oog van de naald een kleine poort bedoeld zou zijn. Om daar doorheen te komen zou een kameel door de knieën moeten of – wat waarschijnlijker is, omdat kamelen doorgaans wat moeilijk lopen op hun knieën – eerst bevrijd moet worden van de last die hij draagt. De toepassing voor de hoorders is duidelijk: men moet eerst op de knieën voor God of eerst de last die men met zich meedraagt (zorg of schuld) afleggen om Gods koninkrijk te kunnen binnengaan. Ook wordt wel gedacht aan een kleine schrijffout. In plaats van om een kameel zou het gaan om een ankertouw. In het grieks lijken deze woorden heel erg op elkaar. Het probleem zou daarmee gereduceerd zijn tot een kabel die men door het oog van een naald moet zien te krijgen.

Deze pogingen tot relativering bevatten op zich soms wel waardevolle gedachten, die misschien wel bijbels te noemen zijn, Ze zijn echter niet af te leiden uit Marc. 10.

Radicale navolging

Het verhaal van de rijke jongeling moet gezien worden tegen de achtergrond van de eerste gemeente. Daar werd in praktijk gebracht wat Jezus hier vraagt. Enig compromis wordt niet geduld, zoals wel blijkt uit de geschiedenis van Ananias en Saffira (Hand.5). Ook de vraag van Petrus en Jezus' antwoord daarop hebben betrekking op de situatie van de eerste gemeente. De opmerking dat men nu al honderdvoudig terug ontvangt van wat men opgaf verwijst naar de nieuwe gemeenschap waarin men als christen werd opgenomen. Vaak had men moeten breken met de familie en afstand moeten doen van het familiebezit, maar men vond nieuwe broeders en zusters en men deelde alles met elkaar.

Het is overigens goed om het gevraagde breken met rijkdom niet te verwisselen met een keuze voor honger en armoede. Het gaat om een ommekeer van blikrichting: van onszelf naar de ander; niet meer uitsluitend gericht zijn op eigen welstand, maar op het welzijn van de gemeenschap. Uiteindelijk wordt men daar, zoals Jezus ook zegt, zelf beter van.

Toepassing

In *Evangelisch Commentaar*, jaargang 2, no. 3 (10.2.'84), blz. 5, trekt C.M. Boerma enkele conclusies uit deze tekst. Het verhaal maakt ons verlegen: blijkbaar is ons christen zijn niet zo vanzelfsprekend. Het toont ons onze verkeerde gewoonte om te snel compromissen te willen maken en het onmaskert onze 'rijke' maniertjes. Het roept de vraag op wie wij zelf nu eigenlijk zijn, waar onze diepste zekerheid ligt en of wij niet wat creatiever kunnen omgaan met ons bezit en onze macht.

Boerma eindigt met de opmerking dat wij maar discipelen 'van de tweede of zoveelste garnituur' zijn. Voor mensen zoals wij heeft Lucas in zijn evangelie kort na de geschiedenis van de rijke jongeling de roeping van Zacheüs verteld. Deze tollenaar werd behouden nadat hij 50% van zijn bezit had weggegeven en alle onrecht ongedaan had gemaakt. 'Als Jezus voor 100% radicaal was, zouden wij het dan niet voor 50% kunnen zijn? Beter een halve christen dan een lege dop. Want een halve christen weet tenminste dat ook hij zonder Gods genade nergens is'.

Bij 2 Koningen 23,24(28)-24,7 (K.S.)

Op het eerste gehoor

In vs.28 begint het traditionele slot van de berichtgeving over een koning. De belangrijkste dingen zijn dan al gezegd. Nu wordt kort nog even het overige genoemd. Vaak gaat het daarbij om zaken die in een normale geschiedschrijving veel meer aandacht zouden krijgen. Zo ook hier. Met enkele woorden wordt het dramatische levens-einde van die toch zo belangrijke koning Josia afgedaan.

Heel de lezing voor deze zondag is een aaneenrijging van schokkende gebeurtenissen. Het is een niet meer te stuiten proces dat regelrecht naar de ondergang van Juda voert. Voor de hoorder zal dat waarschijnlijk allemaal nogal verward overkomen.

Historische achtergrond

Om enige duidelijkheid te verschaffen is het goed om een overzicht te hebben van het politieke toneel van het Midden-Oosten in die tijd (zie hierover ook de inleidende opmerkingen bij 2 Kon.22). Het Assyrische imperium staat op instorten. De laatste Assyrische heerser heeft zich tegen de oprukkende Babyloniërs verschanst in het Noord-Syrische Haran. De Egyptische koning Neko wil hem daar te hulp komen, niet zozeer uit sympathie als wel om zijn eigen belang veilig te stellen. Op weg naar Haran komt Neko met zijn leger langs Juda. Zo loopt die weg nu eenmaal. Josia wil hem tegenhouden. Zijn motieven hiervoor zijn onduidelijk. Volgens de schrijver van Kronieken berust Josia's vijandigheid jegens de farao op een vergissing en probeert Neko hem daar - vergeefs - op te wijzen (2 Kron. 35,20-24). Wellicht heeft Josia zijn macht verkeerd ingeschat en heeft hij daarvoor met zijn leven moeten betalen. Mogelijk heeft de schrijver van het boek Koningen hem deze fout niet al te zwaar willen aanrekenen en daarom de berichtgeving summier en Josia's overwegingen vaag gehouden. Na de schermutseling met het leger van Juda trekt Neko verder naar het noorden zonder daar veel te bereiken. In de tussentijd is Joachaz koning van Juda geworden. Op zijn terugreis naar Egypte vervangt Neko hem echter door een andere zoon van Josia, Jojakim. Deze moet enige tijd later buigen voor de groeiende macht van het nieuw-Babylonische rijk.

Het spel der machtigen

Er is een opvallend verschil in tempo van vertelling. Na de uitgebreide geschiedschrijving over Josia gaat het nu allemaal wel heel erg snel. Met Josia hebben we blijkbaar het belangrijkste wel gehad. In ieder geval is dat zo vanuit het gezichtspunt van de wederopbouw na de ballingschap. Vanaf 2 Kon. 23,28 vallen de machtigen der aarde als het ware over elkaar heen

en is Juda niet meer dan hun speelbal. De koningen van Juda kunnen slechts dansen naar hun pijpen. Toch houdt de schrijver vast aan zijn eigen visie op de geschiedenis: uiteindelijk is het toch God die de touwtjes in handen heeft. Juda's neergang staat in het teken van Gods toorn. De machtigen der aarde zijn instrumenten in zijn hand. Af en toe laat de schrijver dat zien. In de naamsverandering van Elja-kim, de opvolger van Joachaz, bijvoorbeeld. Neko verandert die naam van zijn stroman in Jojakim. Ongewild is dit teken van Neko's macht een belijdenis. In plaats van de Kanaänitische godennaam El zet hij de naam JHWH. De naam Jojakim betekent overigens 'moge JHWH oprichten'. Niet alleen de Egyptenaren maar ook de Babyloniërs (of Chaldeeën) worden door God gebruikt. In 24,2 staat dat de Here de benden der Chaldeeën naar Juda zond. Hij heeft het initiatief en niet Nebukadnessar.

Het probleem van Josia's dood

Josia's roemloze einde in de slag tegen de Egyptenaren bij Megiddo komt als een verrassing na de woorden van de profetes Chulda in 2 Kon. 22,20. Omdat Josia zo positief gereageerd had op de lezing uit het gevonden wetboek zou hij 'in vrede in zijn graf worden bijgezet en niets zien van het onheil dat God over Jeruzalem brengt'. Dat laatste is inderdaad uitgekomen, maar zijn dood lijkt niet in overeenstemming met deze profetie. Of het zou moeten zijn dat juist die voortijdige, gewelddadige dood Josia ervoor moest behoeden de verwoesting van Jeruzalem en de ballingschap nog als grijsaard mee te maken.

Maar misschien moeten we wel de (geloofs)moed opbrengen om het antwoord op deze vraag open te laten. Het vertrouwen in Gods reddende en straffende ingrijpen, zoals dat steeds weer naar voren komt in het boek Koningen, mag niet ontaarden in de idee van een onontkoombaar noodlot dat de mens over zichzelf afroept. Beter dan ons blind te staren op het einde van Josia is het ons te laten inspireren door zijn leven, door het feit dat Josia zich niet neerlegde bij de schijnbaar onuitroeibare godsdienstige gewoonten in zijn land en evenmin bij de klaarblijkelijke overmacht van een mogendheid als Egypte. Ondanks het feit dat de geschiedenis hem ongelijk leek te geven heeft de schrijver van het boek Koningen hem tot de hoofdpersoon van zijn boek gemaakt. Want onder het puin van zijn vervallen rijk blijken grote schatten schuil te gaan. Na de ballingschap kon zijn volk ermee aan de slag. Ook wij zijn erbij gebaat. Neko en Nebukadnessar zijn begraven in archieven en vitrines, maar Josia's stem wordt nog steeds gehoord. Het is de roep tot leven zoals Josia die zelf hoorde uit dat oude wetboek.

16 oktober 1988

zondaglezing:

2 Koningen 23,24 t/m 24,7

Psalm: 126

Torah: Deuteronomium 11,10 t/m 12,19

klassiek:

psalmwoord bij de intocht: Dan. 3,31.29.

35 met Ps. 119, 49-56 (liedboek strofen 19 t/m 21)

bij de gaven en aan tafel: Ps. 137,1;

Ps. 119,49-50 en 1 Joh. 3,16

epistel: Efeziërs 5,15-21

zondagslied: LB gezang 288, EB 604

'Eens komt de grote zomer'

evangelie: Matteüs 22,1-14

in het nieuwe lectionarium:

Jesaja 53,10-11

tussenzang: Psalm 33 (R vs 22)

(tussenlezing: Hebrëen 4,14-16)

vers voor het evangelie: Marc. 10,45

+ 10,42-45

zondagsschool en kinder(neven)dienst:

2 Koningen 23,24 t/m 24,7

thema van de week:

van 10 tot en met 16 oktober:

De koninklijke troon

school:

2 Kronieken 10,1 t/m 11,4

2 Kronieken 11,5-23

2 Kronieken 12,1-16

gebed:

(Romeins missaal)

Almachtige eeuwige God,

maak ons bereid

om altijd uw wil te doen

en U met een oprecht hart

te dienen.

Door onze Heer, Jesus Christus.

(anglicaanse en lutherse traditie,

vert. Tom Naastepad)

Alles wat ons wil belagen

en schade doen:

weer dat van ons af, o God,

want Gij zijt sterk

en goedertieren -

zo zullen wij zijn toegerust

naar lijf en geest

om al het uwe te behartigen -

dat bidden wij U

in Jezus, onze Heer.

(zelfde traditie, tekst. W. Barnard)

O God die alle macht

te boven gaat,

o hart vol van ontferming,

al wat ons menszijn tegenhoudt,

doe het te niet,

doe het weg,

in Uw geneidheid naar ons toe,

in Uw genegenheid,

in Uw genade,

dat onze geest wordt vrijgemaakt,

ons lichaam verlost

van de verslaving

en wij

in vrijheid met U mee

Uw goede aarde,

Uw land van belofte,

tegemoet gaan.

voorbede gevraagd

(Oecumenische gebedskalender)-

voor de aanhangers van het boeddhisme

Bij 2 Koningen 23,24(28)-24,7 (K.S.)

Op het eerste gehoor

In vs.28 begint het traditionele slot van de berichtgeving over een koning. De belangrijkste dingen zijn dan al gezegd. Nu wordt kort nog even het overige genoemd. Vaak gaat het daarbij om zaken die in een normale geschiedschrijving veel meer aandacht zouden krijgen. Zo ook hier. Met enkele woorden wordt het dramatische levens-einde van die toch zo belangrijke koning Josia afgedaan.

Heel de lezing voor deze zondag is een aaneenrijging van schokkende gebeurtenissen. Het is een niet meer te stuiten proces dat regelrecht naar de ondergang van Juda voert. Voor de hoorder zal dat waarschijnlijk allemaal nogal verward overkomen.

Historische achtergrond

Om enige duidelijkheid te verschaffen is het goed om een overzicht te hebben van het politieke toneel van het Midden-Oosten in die tijd (zie hierover ook de inleidende opmerkingen bij 2 Kon.22). Het Assyrische imperium staat op instorten. De laatste Assyrische heerser heeft zich tegen de oprukkende Babyloniërs verschanst in het Noord-Syrische Haran. De Egyptische koning Neko wil hem daar te hulp komen, niet zozeer uit sympathie als wel om zijn eigen belang veilig te stellen. Op weg naar Haran komt Neko met zijn leger langs Juda. Zo loopt die weg nu eenmaal. Josia wil hem tegenhouden. Zijn motieven hiervoor zijn onduidelijk. Volgens de schrijver van Kronieken berust Josia's vijandigheid jegens de farao op een vergissing en probeert Neko hem daar - vergeefs - op te wijzen (2 Kron. 35,20-24). Wellicht heeft Josia zijn macht verkeerd ingeschat en heeft hij daarvoor met zijn leven moeten betalen. Mogelijk heeft de schrijver van het boek Koningen hem deze fout niet al te zwaar willen aanrekenen en daarom de berichtgeving summier en Josia's overwegingen vaag gehouden. Na de schermutseling met het leger van Juda trekt Neko verder naar het noorden zonder daar veel te bereiken. In de tussentijd is Joachaz koning van Juda geworden. Op zijn terugreis naar Egypte vervangt Neko hem echter door een andere zoon van Josia, Jojakim. Deze moet enige tijd later buigen voor de groeiende macht van het nieuw-Babylonische rijk.

Het spel der machtigen

Er is een opvallend verschil in tempo van vertelling. Na de uitgebreide geschiedschrijving over Josia gaat het nu allemaal wel heel erg snel. Met Josia hebben we zichtbaar het belangrijkste wel gehad. In ieder geval is dat zo vanuit het gezichtspunt van de wederopbouw na de ballingschap. Vanaf 2 Kon. 23,28 vallen de machtigen der aarde als het ware over elkaar heen

en is Juda niet meer dan hun speelbal. De koningen van Juda kunnen slechts dansen naar hun pijpen. Toch houdt de schrijver vast aan zijn eigen visie op de geschiedenis: uiteindelijk is het toch God die de touwtjes in handen heeft. Juda's neergang staat in het teken van Gods toorn. De machtigen der aarde zijn instrumenten in zijn hand. Af en toe laat de schrijver dat zien. In de naamsverandering van Eljaškim, de opvolger van Joachaz, bijvoorbeeld. Neko verandert die naam van zijn stroman in Jojakim. Ongewild is dit teken van Neko's macht een belijdenis. In plaats van de Kanaänitische godennaam El zet hij de naam JHWH. De naam Jojakim betekent overigens 'moge JHWH oprichten'. Niet alleen de Egyptenaren maar ook de Babyloniërs (of Chaldeëen) worden door God gebruikt. In 24,2 staat dat de Here de benden der Chaldeëen naar Juda zond. Hij heeft het initiatief en niet Nebukadnessar.

Het probleem van Josia's dood

Josia's roemloze einde in de slag tegen de Egyptenaren bij Megiddo komt als een verrassing na de woorden van de profetes Chulda in 2 Kon. 22,20. Omdat Josia zo positief gereageerd had op de lezing uit het gevonden wetboek zou hij 'in vrede in zijn graf worden bijgezet en niets zien van het onheil dat God over Jeruzalem brengt'. Dat laatste is inderdaad uitgekomen, maar zijn dood lijkt niet in overeenstemming met deze profetie. Of het zou moeten zijn dat juist die voortijdige, gewelddadige dood Josia ervoor moest behoeden de verwoesting van Jeruzalem en de ballingschap nog als grijsaard mee te maken.

Maar misschien moeten we wel de (geloofs)moed opbrengen om het antwoord op deze vraag open te laten. Het vertrouwen in Gods reddende en straffende ingrijpen, zoals dat steeds weer naar voren komt in het boek Koningen, mag niet ontaarden in de idee van een onontkoombaar noodlot dat de mens over zichzelf afroept. Beter dan ons blind te staren op het einde van Josia is het ons te laten inspireren door zijn leven, door het feit dat Josia zich niet neerlegde bij de schijnbaar onuitroeibare godsdienstige gewoonten in zijn land en evenmin bij de klaarblijkelijke overmacht van een mogendheid als Egypte. Ondanks het feit dat de geschiedenis hem ongelijk leek te geven heeft de schrijver van het boek Koningen hem tot de hoofdpersoon van zijn boek gemaakt. Want onder het puin van zijn vervallen rijk blijken grote schatten schuil te gaan. Na de ballingschap kon zijn volk ermee aan de slag. Ook wij zijn erbij gebaat. Neko en Nebukadnessar zijn begraven in archieven en vitrines, maar Josia's stem wordt nog steeds gehoord. Het is de roep tot leven zoals Josia die zelf hoorde uit dat oude wetboek.

16 oktober 1988

zondaglezing:

2 Koningen 23,24 t/m 24,7

Psalm: 126

Torah: Deuteronomium 11,10 t/m 12,19

klassiek:

psalmwoord bij de intocht: Dan. 3,31.29.

35 met Ps. 119, 49-56 (liedboek strofen 19 t/m 21)

bij de gaven en aan tafel: Ps. 137,1;

Ps. 119,49-50 en 1 Joh. 3,16

epistel: Efeziërs 5,15-21

zondagslied: LB gezang 288, EB 604

'Eens komt de grote zomer'

evangelie: Matteüs 22,1-14

in het nieuwe lectionarium:

Jesaja 53,10-11

tussenzang: Psalm 33 (R vs 22)

(tussenlezing: Hebr. 4,14-16)

vers voor het evangelie: Marc. 10,45

+ 10,42-45

zondagsschool en kinder(neven)dienst:

2 Koningen 23,24 t/m 24,7

thema van de week:

van 10 tot en met 16 oktober:

De koninklijke troon

school:

2 Kronieken 10,1 t/m 11,4

2 Kronieken 11,5-23

2 Kronieken 12,1-16

gebed:

(Romeins missaal)

Almachtige eeuwige God,

maak ons bereid

om altijd uw wil te doen

en U met een oprecht hart te dienen.

Door onze Heer, Jesus Christus.

(anglicaanse en lutherse traditie,

vert. Tom Naastepad)

Alles wat ons wil belagen

en schade doen:

weer dat van ons af, o God,

want Gij zijt sterk

en goedertieren -

zo zullen wij zijn toegerust

naar lijf en geest

om al het uwe te behartigen -

dat bidden wij U

in Jezus, onze Heer.

(zelfde traditie, tekst. W. Barnard)

O God die alle macht

te boven gaat,

o hart vol van ontferming,

al wat ons menszijn tegenhoudt,

doe het te niet,

doe het weg,

in Uw geneigdheid naar ons toe,

in Uw genegenheid,

in Uw genade,

dat onze geest wordt vrijgemaakt,

ons lichaam verlost

van de verslaving

en wij

in vrijheid met U mee

Uw goede aarde,

Uw land van belofte,

tegemoet gaan.

voorbereiding gevraagd

(Oecumenische gebedskalender)-

voor de aanhangers van het boeddhisme

Negentiende zondag na Trinitatis

Achtentwintigste door het jaar

Over de liturgie

(J.P.B.)

Josia geldt als een goede koning, maar hij viert in onze ogen een gruwelijke liturgie: weg met de valse priesters, een soort inquisitie. Voor moderne tolerantie geen plaats, zuinig kijken wij vanuit onze inhumane wereld naar deze inhumane verhalen. Overigens: als het daar allemaal zo humaan toeging was het ook niet goed, want irreëel. . . Maar dit helpt allemaal niet veel. Een anachronistisch moreel oordeel vertrekt het beeld dat deze verhalen willen oproepen. Het gaat niet om een beetje andere religie. Die priesters op de hoogten waren zelf een dodelijk gevaar, in directe zin door de kinderooffers die weer binnengeslopen waren, in indirecte zin voor het volk dat door deze liturgisten zo volledig verdwaalde in een woestijn zonder hun God. Het gaat in het verhaal ook duidelijk vooral om de mensenbeenderen die al brandend de altaren voorgoed ontviidden en als heidense altaren ontmaskerden; mensenbeenderen horen niet als een liefelijke reuk op te stijgen voor de Heer. Zelfs dierenoffers zijn in Israël al eeuwen voorbij, de liefelijkste reuk zijn onze gebeden, dat geldt nu dus zowel voor Israël als voor ons christenen! Openb. 4,8 bevestigt dat: daar wordt van de vier en twintig oudsten gezegd, dat zij 'elk een citer en gouden schalen vol reukwerk' hebben, 'dat zijn de gebeden der heiligen'. Het centrale gegeven is in 2 Kon. 23 natuurlijk het volgende stuk, vanaf vers 21: het herstel van het Pascha. Dat was dus weg! En met het feest veel en veel meer: een attitude, het geloof, het had ook geen zin meer een psalm als Psalm 78 te zingen: de aloude verborgenheden lagen nu echt onder het stof! Ze waren een volk zonder verleden en zonder toekomst geworden, want hun verleden en hun toekomst waren en zijn ingebed in die gedachtenis. Vers 25 impliceert dat dat hart van Israëls liturgie, Deut. 6,5, weer klopt! 2 Kon. 23 is een grote les in liturgie voor wie oren heeft om er dat in te horen.

Brazilië

Heer, de wereld heeft de wonderlijke kracht van de jeugd nodig. Help de jongeren. De onuitputtelijke krachten van de toekomst zijn hun deel. Sta niet toe dat een gemakkelijk leven hen bederft, noch dat opeenstapeling van moeilijkheden hun geestdrift blust.

Laten zij geen slachtoffer worden van dit allerergste kwaad: zo gebruikt te worden dat zij van binnen verouderen en alleen maar aan de buitenkant jong lijken.

(Dom Hélder Camara)

Als is gelezen

Marcus 10,17-30

(K.S.)

Op het eerste gehoor

Deze lezing komt zeker op de zondag voor het werelddiakonaat erg hard over. Men ontkomt niet aan de bange gedachte dat Jezus met de rijke jongeling ook ons terecht wijst. Daarom is het goed Petrus' vraag bij deze lezing te betrekken. Zij lijkt voort te komen uit bezorgdheid: schieten Jezus' volgelingen misschien ook tekort, al hebben zij dan alles prijsgegeven? Jezus' troostende antwoord zal de huidige hoorder trouwens evenmin geruststellen, aangezien onze navolging doorgaans wat minder ver gaat dan wat de discipelen deden. Maar deze perikoop is dan ook niet bedoeld als geruststelling. Het gaat eerder om het juiste inzicht ten aanzien van onze relatie tot God en onze verdienste daarbij.

Pogingen tot relativering

Heel bekend is de uitleg dat met het oog van de naald een kleine poort bedoeld zou zijn. Om daar doorheen te komen zou een kameel door de knieën moeten of – wat waarschijnlijker is, omdat kamelen doorgaans wat moeilijk lopen op hun knieën – eerst bevrijd moet worden van de last die hij draagt. De toepassing voor de hoorders is duidelijk: men moet eerst op de knieën voor God of eerst de last die men met zich meedraagt (zorg of schuld) afleggen om Gods koninkrijk te kunnen binnengaan. Ook wordt wel gedacht aan een kleine schrijffout. In plaats van om een kameel zou het gaan om een ankertouw. In het grieks lijken deze woorden heel erg op elkaar. Het probleem zou daarmee gereduceerd zijn tot een kabel die men door het oog van een naald moet zien te krijgen.

Deze pogingen tot relativering bevatten op zich soms wel waardevolle gedachten, die misschien wel bijbels te noemen zijn. Ze zijn echter niet af te leiden uit Marc. 10.

Radicale navolging

Het verhaal van de rijke jongeling moet gezien worden tegen de achtergrond van de eerste gemeente. Daar werd in praktijk gebracht wat Jezus hier vraagt. Enig compromis wordt niet geduld, zoals wel blijkt uit de geschiedenis van Ananias en Saffira (Hand.5). Ook de vraag van Petrus en Jezus' antwoord daarop hebben betrekking op de situatie van de eerste gemeente. De opmerking dat men nu al honderdvoudig terug ontvangt van wat men opgaf verwijst naar de nieuwe gemeenschap waarin men als christen werd opgenomen. Vaak had men moeten breken met de familie en afstand moeten doen van het familiebezit, maar men vond nieuwe broeders en zusters en men deelde alles met elkaar.

Het is overigens goed om het gevraagde breken met rijkdom niet te verwisselen met een keuze voor honger en armoede. Het gaat om een ommekeer van blikrichting: van onszelf naar de ander; niet meer uitsluitend gericht zijn op eigen welstand, maar op het welzijn van de gemeenschap. Uiteindelijk wordt men daar, zoals Jezus ook zegt, zelf beter van.

Toepassing

In *Evangelisch Commentaar*, jaargang 2, no. 3 (10.2.'84), blz. 5, trekt C.M. Boerma enkele conclusies uit deze tekst. Het verhaal maakt ons verlegen: blijkbaar is ons christen zijn niet zo vanzelfsprekend. Het toont ons onze verkeerde gewoonte om te snel compromissen te willen maken en het onmaskert onze 'rijke' maniertjes. Het roept de vraag op wie wij zelf nu eigenlijk zijn, waar onze diepste zekerheid ligt en of wij niet wat creatiever kunnen omgaan met ons bezit en onze macht.

Boerma eindigt met de opmerking dat wij maar discipelen 'van de tweede of zoveelste garnituur' zijn. Voor mensen zoals wij heeft Lucas in zijn evangelie kort na de geschiedenis van de rijke jongeling de roeping van Zacheüs verteld. Deze tollenaar werd behouden nadat hij 50% van zijn bezit had weggegeven en alle onrecht ongedaan had gemaakt. 'Als Jezus voor 100% radicaal was, zouden wij het dan niet voor 50% kunnen zijn? Beter een halve christen dan een lege dop. Want een halve christen weet tenminste dat ook hij zonder Gods genade nergens is'.

Twintigste zondag na Trinitatis

Negenentwintigste door het jaar

Over de liturgie

Vorige week grepen wij in deze rubriek al even vooruit naar 2 Kon. 23 vers 25: het hart van Israëls liturgie klopt weer, maar waarom komt dat bittere vers 26 er achteraan? Daar schuilt een heel belangrijk gegeven in: onze liturgie bewerkt niets, het is en blijft Gods vrije keuze, vrije genade, 'gans onverdiend' – die dode kinderen staan immers niet meer op van hun altaren en mag de Heer dan langer over hen blijven rouwen, zolang als Hij wil? Als wij ons die afstand niet blijven realiseren kapselen wij Hem in ons bedrijf, hoe goed en vroom ook. Wij hebben van Hem geen 'vergeven en vergeten' te eisen, dat is zijn zaak. De aan zijn vurige liefde ontstoken toorn kan niet door ons worden goedge maakt, alleen door de verzoening die Hijzelf in zijn Zoon stichtte op grond van het verbond dat ook Israël deed smeken om vergeving in zoveel psalmen, vanuit de zekerheid dat er antwoord zou komen (Psalm 138,31, ber. vers 2).

Dus: ook al zwijgt God, ook al lijkt het te laat, volg het voorbeeld van de Kananese vrouw uit Matt. 15,21v, die zich door de afwijzing niet laat afwijzen. Zou Hem Jeruzalem, de aarde, de mensheid niet ter harte gaan, de mensen en het vee (Jona 4!)? Kyrie bidden is geen soft begin van de dienst, maar het kan een beuken op de koperen hemel zijn, beuken op de deur van de onrechtvaardige rechter – zo onrechtvaardig lijkt Hij vaak genoeg, maar Hij is het niet, Hij kan het immers niet zijn, de Rechtvaardige. Dat is de grote, innerlijke spanning van de liturgie: je neemt het op niet alleen tegen de boosheid van de wereld, maar tegen de Rechtvaardige zelf, die zwijgt, die onze zonden tegen elkaar niet verdragen kan. Dwars daartegenin durven roepen en bidden, Hem houden aan zijn belofte met vreze en beven, dat hebben wij al van Israël geleerd.

Maar in die liturgie wordt dan óók de diakonia geboren, zie Hand.6 en diakonia is niet een beetje helpen, maar – zie Marc. 10,35v – delen in de lijdensbeker en de doop van de Heer, in alles wat zich over Hem heen stortte, ook alle ziekte en angst waarmee mensen op hem aandrongen, zozeer dat Hij soms moest vluchten. Dankzij de kracht die Hij schenkt door diezelfde doop, door diezelfde beker houden wij het met Hem vol in een geloof waar wij zelf de herkomst soms niet van begrijpen.

Boeddhisme

God, zegen dit volk, dat onder het masker zoekt naar het eigen gelaat – en dit nauwelijks herkent – En zegen alle volken – van noord en zuid, van oost en west – die bloed zweten en tranen van verdriet; en zie, uit deze zee van golven komen de gezichten omhoog van de kinderen van mijn volk: geef hen warme handen, zodat zij als broeders en zusters een grote kring kunnen vormen onder de regenboog van uw vrede.

(Léopold Sédar Senghor)

Als is gelezen

Marcus 10,32-45

(K.S.)

De plaats binnen het hele hoofdstuk

Er loopt een rode draad door alle gebeurtenissen en gesprekken zoals deze beschreven zijn in Marc.10. Het gaat daarbij steeds om de vraag wie nu bij Jezus hoort. Ook in de discussie met de farizeeën over de echtscheiding komt dit impliciet al aan de orde. De relatie tussen man en vrouw is immers een beeld van de relatie tussen God en zijn volk en tussen Christus en zijn gemeente. Jezus' opmerking dat 'hetgeen God heeft samengevoegd niet door de mens gescheiden mag worden', betreft ook de relatie tussen Jezus en zijn volgelingen.

Uit Jezus' houding tegenover de kinderen blijkt vervolgens dat de grens tussen wie al of niet bij Hem hoort anders en vaak wijder getrokken wordt dan men geneigd is te denken. Een soortgelijk verhaal wordt verteld aan het slot van Marc.10. Dan is het de blinde bedelaar Bartimeüs die door de omstanders te min wordt geacht voor Jezus en door hen bestraft wordt om zijn brutaliteit.

Naast deze verhalen over vermeende buitenstaanders die door Jezus worden binnengehaald staan gesprekken met mensen die op het eerste gezicht veel dichter bij Jezus staan. Eerst komt die rijke en wetsgetrouwe jongeman naar Hem toe. Tot verbijstering der omstanders wordt hij afgewezen. Het roept bange vragen op bij Petrus. Even later zijn het er twee uit de kring van de volgelingen van het eerste uur, Jacobus en Johannes, die de vraag stellen naar hun relatie met Jezus. In beide gevallen wordt het hoogste gevraagd. De rijke jongeling wil het eeuwige leven, de zonen van Zebedeüs vragen om een plaats aan de zijde van Jezus in zijn (hemelse) heerlijkheid. In zijn antwoord verwijst Jezus ze alle drie naar het aardse leven. Daar ligt voor hen het grootste struikelblok op weg naar het gewenste doel. Van de rijke wordt gevraagd afstand te doen van zijn rijkdom. Van Jacobus en Johannes wordt verwacht dat zij hun leven kunnen opofferen. Zij zeggen dat te kunnen, zoals Petrus eerder opmerkte dat zij inderdaad afstand gedaan hadden van hun bezit. Maar Jezus' antwoord blijft dat uiteindelijk alles afhangt van Gods genade. Juist wie groot denkt over zichzelf en zijn prestaties zou daarom wel eens klein kunnen zijn in Gods koninkrijk. Zo wordt in vs 44 met andere woorden herhaald wat eerder in vs.31 werd gezegd.

Uit dit overzicht van Marc. 10 blijkt dat het een weloverwogen evenwichtige structuur heeft. Vs.13-16 (Jezus zegent de kinderen) correspondeert met vs.46-52 (Jezus geneest Bartimeüs) en vs.17-31 (gesprek met de rijke jongeling) correspondeert met vs. 35-45 (gesprek met de zonen van Zebedeüs). Het dispuut met de farizeeën (vs.2-12) kan men als de inleiding beschouwen. Zo valt bij deze opbouw de nadruk op vs. 32-34. De andere perikopen zijn daar als het ware omheen gelegd, met als binnenrand de twee gesprekken en als buitenrand de zorg om de vermeende buitenstaanders. De centrale positie van vs.32-34 wordt nog eens benadrukt door de herhaling van de situatieaanduiding: 'Zij waren onderweg, opgaande naar Jeruzalem'.

Bij alle vragen in deze perikopen over wie bij Jezus hoort en over de manier waarop zijn gemeente in deze wereld moet staan geldt dat Jezus vooruit gaat (vs.32). Hij neemt het initiatief tot de relatie.

Over het omgaan met macht

Voor wie ook leest uit 2 Kon. 23-24 is er een aanknopingspunt in Jezus' spreken over de regeerders der volken en hun macht (vs.42). De achtergrond van de discussie tussen de discipelen (vs.41) ligt mogelijk in spanningen in de eerste christelijke gemeente. Het antwoord van Jezus heeft daar dan ook betrekking op: het mag binnen de gemeente niet zo toegaan als bij de normale machtsstrijd tussen de sterken van deze wereld. Juist in de dienstbaarheid – in navolging van Jezus, die ons ook daarin voorgaat – ligt de kracht van een christen, al zal men het geduld op moeten kunnen brengen om niet op korte termijn resultaat te willen zien.

Zie voor een indrukwekkend gebed waarbij de vraag van Jezus aan Jakobus en Johannes wordt omgekeerd: Huub Oosterhuis, *Aandachtig liedboek*, Baarn 1983, blz. 121.

Tweede zondag van de voleinding

Drieëndertigste door het jaar

Over de liturgie

(H.)

Op deze zondag krimpt alles ineen. Zon en maan verrichten hun dienst niet meer, de sterren vallen van de hemel, alles waar wij houvast aan meenden te kunnen ontleen valt weg, alleen de komst van de Zoon des Mensen, zijn komst in heerlijkheid, is het enige steunpunt, het enige houvast. Maar dit houvast draagt de belofte van een nieuwe lente, de takken van de vijgeboom lopen uit, de zomer is nabij. In de komst van de Zoon des Mensen wordt alles samengetrokken, wordt alles samengevat, krijgt alles weer, opnieuw houvast; aan zijn woorden kunnen we ons vastklampen in goede en kwade dagen. Vanuit zijn woorden krijgen alle woorden tot nu toe gezegd een nieuwe klank. Ook de woorden van de profeet: Want het ontkomene, dat overgebleven is van het huis van Juda, zal wederom nederwaarts wortelen, en het zal opwaarts vrucht dragen. En als grote troost staat er ook geschreven dat de koning van Assur de stad van de grote koning niet zal binnengaan. (Jes. 37,31-34) De stad die door de komst van de Zoon des Mensen zal worden gevuld, waar Hij de zijnen zal verzamelen.

Mexico

Laat ons vol vertrouwen de Vader van alle mensen aanroepen en Hem smeken:
Voor hen die geloven dat de armen arm zijn omdat ze lui zijn en niet werken, bidden wij.
Voor de rijken die het niet nodig vinden om met de armen te delen, bidden wij.
Voor de armen, die geloven dat hun armoede Uw wil is, bidden wij.
Voor de armen, die in hun toestand berusten, omdat ze niet willen, niet kunnen of niet durven te protesteren, bidden wij.
Voor allen die zoeken naar Uw wil en weg, ook voor onszelf bidden wij.
Heer, ontferm U.

(Mexicaans gebed. Uit: *Gebeden van vrouwen*)

Als is gelezen

Marcus 13,24-32

(K.S.)

Op het eerste gezicht lijkt Marc. 13 een samenraapsel van allerlei ideeën die er leefden in de tijd van Marcus over het eind der tijden, dat men nu spoedig verwachtte. Voorstellingen waar wij die hebben leren leven met het uitblijven van de wederkomst van Christus geen boodschap meer aan hebben. Inderdaad is veel van wat hier tot teken van de eindtijd is gemaakt geënt op de historische situatie van de eerste gemeente. Dat was een tijd van vervolging, een tijd waarin alles op z'n kop leek te worden gezet: broeder tegen broeder, vader tegen kind (9-12). De tempel, het centrum van de eredienst aan God, werd tot het tegenovergestelde gemaakt, tot een gruwel (14). Dat is het alomvattende begrip voor het heidendom. Dat was het geworden voor de christenen in hun harde confrontatie met de joden. Op allerlei manieren wordt dus over de bedreiging van de eerste gemeente gesproken. Vaak op voor ons onbegrijpelijke manier. Maar we hebben hier ook te maken met de speciale taal van dit soort (apokalyptische) overleveringen geheimtaal. Je moet a.h.w. tussen de regels door lezen. Daarom staat er in v.14 zo nadrukkelijk 'die het leest geve er acht op' (vgl. Openb. 13,9.18;17,9). Je moet dóórdenken.

Deze toch wel historisch bepaalde tekst wordt voor ons pas echt relevant als we bekijken in welk verband Marcus dit alles heeft gezet, om op zo'n manier achter de diepste intentie van het geheel te komen.*

Vers 24-32 zijn een onderdeel van een weldoordacht opgebouwd geheel. De hele rede is een antwoord op de vraag gesteld in een kleine besloten kring van vertrouwelingen (ook dat wordt ons dus doorverteld!): is de verwoesting van de tempel, zoals aangekondigd (1-3), een voorteken van het einde? Wanneer komt dat? Hierop haalt Jezus dan flink uit. Opvallend daarbij is dat Hij de aandacht afleidt van de vraag naar het wanneer en richt op zichzelf: zie toe (op uzelf) (vs.6.9.23.33). Een juiste kijk op deze dingen is van levensbelang. Het is misschien wel aardig om je bezig te houden met het duiden van tekenen, uiteindelijk gaat het er toch om hoe je jezelf opstelt. En de boodschap van deze rede is dat je niet ten prooi aan vertwijfeling hoeft te vallen (vs.7: weest niet verontrust), maar dat je wel moet oppassen voor matte onverschilligheid (vs.37: waakt!). De hele structuur van Marc. 13 geeft dit in dubbele zin opwekkende karakter van de tekst aan.

Het eerste gedeelte (6-23) spreekt steeds dreigender van verleidingen, horen en zien van gevaren en vervolgingen. Maar daar midden tussenin staan hoopgevendende uitspraken. God zal de zaak niet uit de hand laten lopen. De paniek mag dan ook niet de drijfveer van het handelen worden (7), maar, integendeel, de Geest (11).

Om het tweede gedeelte (24-27) draait nu eigenlijk alles. Het begint weer met een toegenomen bedreiging, nu zelfs kosmisch (24-25). Tegelijkertijd staan we ook bij het kernpunt van de boodschap van de verlossing: de komst van de Zoon des mensen (26). Op het beslissende moment zal ook niemand per ongeluk tussen wal en schip kunnen raken (27).

Wat staat ons nu te doen? Eén ding is zeker: het einde komt eraan. Je zult het zien, staat er eigenlijk in vs. 30, het is waar. Maar naast dat zeker weten staat het niet weten van het tijdstip (32). Er bestaat dus een spanning. En daar gaat het nu om: dat die spanning er blijft (37).

Opgemerkt moet nog worden dat de plaats van dit hoofdstuk voor het lijdensverhaal niet zonder zin is. Marc. 14-16 geeft aan hoe de beloofde redding mogelijk is. Tevens is hier te zien hoe het lot van de gemeente met haar Heer is verbonden, m.n. wanneer ze wordt overgeleverd (9-13). Uit die verbinding in het lot is heel wat hoop te putten: wie volhardt tot het einde mag hopen op een nieuw begin (vgl. Dan. 12,1-3).

* Zie hiervoor C.J. den Heyer, *Exegetische methoden in discussie*. Een analyse van Markus 10.46-13.37, Kampen 1978.

Derde zondag van de voleinding

Christos Kurios

Over de liturgie

(H.)

Op een merkwaardige wijze wordt in het Directorium voor de Nederlandse (RK) Kerkprovincie deze zondag aangeduid als: Christus koning van het heelal. In het latijn klinkt het beter: Christus universorum rex: koning van allen en alles, alhoewel beide uitdrukkingen tenauwernood in de schriften zijn geworteld. Het slot van Matteüs had beter kunnen leren: Mij is alle macht gegeven in de hemel en op de aarde, en dat wordt gezegd als het evangelie ten einde toe gelezen is. Voor die koning wijkt alles, alles is hem ondergeschikt, de schaduwen wijken, en zo is er leven mogelijk, kan er gedankt worden en God gezegend. Ook de schaduw van de dood heeft geen macht, als de koning alle macht gegeven is in de hemel en op de aarde, de dood is overwonnen. Het graf is immers geen plaats waar God gezegend kan worden. Daarom kan deze koninklijke heerschappij ook niet gemeten worden met hetgeen op deze aarde macht ten aanzien heeft. Zijn koninklijke macht is niet van hier. Dat maakt dat daarmee alle andere macht op aarde vreemde macht is, die in zijn volmacht ontmaskerd wordt.

Costa Rica

Wij bidden tot U Heer,
voor de arbeid en het lijden
en het offer van al onze broeders en zusters
die zich in de strijd bevinden;
die werken zonder uit te rusten
om ons allen een wereld te veroveren,
een wereld van gerechtigheid,
van liefde,
van waarheid en gelijkheid.

(Uit: Gebed in Basisgemeente Centraal Amerika)

Als is gelezen

Johannes 18,33b-38a

(K.S.)

De naam van deze zondag houdt een dubbele belijdenis in: Jezus is de Christus en Hij is Heer. De lezingen bepalen ons erbij dat je niet zomaar even kunt vaststellen wie Jezus is. Dat is een ingrijpende zaak, waarmee je niet bezig kunt zijn zonder zelf positie te kiezen.

De titel die in Joh. 18,33vv een grote rol speelt is 'koning'. Blijkbaar had Pilatus uit de aanklacht opgemaakt dat Jezus die pretentie voerde. En direct blijkt al hoe moeilijk het is om Jezus 'onder te brengen'. Jezus ontkent het niet, maar laat wel blijken dat Hij met 'koning' iets anders bedoelt dan Pilatus (Gij zegt het, vs.37). Pilatus ziet het net zo fout als de joden in 6,14. Ze proberen het nieuwe te vangen in oude begrippen en laten het zo niet tot zijn recht komen. Jezus' koninkrijk is heel anders. De enige plaats waarop verder in dit evangelie over het koninkrijk Gods wordt gesproken laat dit duidelijk uitkomen. Wie wil deelhebben aan dit koninkrijk moet opnieuw geboren worden. Zo geheel anders is het (3,5).

Hoe moeilijk het is om Jezus bij zijn juiste naam te noemen merken we als we Joh. 1,49-51 lezen (NBG vs.50-52). Filippus spreekt hier duidelijk wel anders over het koningschap van Jezus dan Pilatus, maar toch dreigt ook hij Jezus niet naar zijn echte waarde te schatten. En hier valt dan uit de mond van Jezus een andere naam: Zoon des mensen. Wordt met deze benaming Jezus meer recht gedaan?

De naam Zoon des mensen komt in alle evangeliën voor. Men beschouwde het dus als een passende benaming. In het hebreuws was deze uitdrukking oorspronkelijk gewoon een aanduiding van de mens. Zo was dat ook het geval in Dan. 7,13. Daar staat de 'mensenzoon' in contrast met de eerder genoemde dieren. In deze tekst, die waarschijnlijk een bron is voor de latere aanduiding met deze naam van Jezus in het N.T., heeft het echter in de uitleg een diepere betekenis gekregen. In vs.22 wordt de mensenzoon gelijkgesteld met de 'heiligen des Allerhoogsten', wat hier een aanduiding is voor het ideale Israël, zoals zich in de toekomst zal manifesteren (Dan. 7,27).

Johannes heeft bij deze benaming waarschijnlijk aan hetzelfde gedacht, namelijk in zoverre dat we met Jezus kunnen spreken over de ideale mens, in wie God is (Joh. 17). Nu lopen in Dan. 7,13.22 op een vreemde manier enkelvoud en meervoud door elkaar. Dat is in het joodse denken niet vreemd: een groep kan als één persoon worden gezien. Dit is belangrijk voor een juist begrip van de naam Zoon des mensen. Want we vinden bij Joh. de gedachte dat de gelovigen deel hebben aan Jezus Christus (6,51vv).

Wanneer wij dus spreken over Jezus als de Zoon des mensen drukken we daarmee uit dat Hij veel meer is dan onze koning. Dat is nog te afstandelijk. In Hem is ons heil gerepresenteerd. Wij zijn in Hem en Hij is in ons.

Jezus is een ideaal, maar niet ver en onbereikbaar. Niet voor niets staat het er dubbelop in vs.37: geboren en in de wereld gekomen. Zijn koninkrijk is niet van deze wereld, is heel anders. Maar Jezus is wel in deze wereld, heel concreet. Dat stelt ons wel voor een keuze. Een keuze die Pilatus niet wil maken. Dat maakt zijn quasifilosofische opmerking (38) wel duidelijk. Uit de woorden van Jezus bleek dat zijn koninkrijk de heerschappij van de waarheid is, waarvan Jezus met zijn persoon getuigt. Maar Pilatus probeert in een retorische vraag alle waarheid te relativiseren. De waarheid staat voor hem, maar Pilatus kijkt a.h.w. langs Hem heen. Hij laat de openbaring van de waarheid langs zich afglijden. Ook dat is mogelijk. Maar dat betekent wel een keus tegen Jezus. Dat blijkt wel uit het vervolg.